

ԻՆՏԵՐՈՒԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 ռուբլ. կես տարվանը 6 ռուբլ.
Առանձին համարները 5 կոպեկով:
Թիֆլիսում գրվում են միմյանի նախադրական մէջ.
Ծառերը արտադրողի գիծում են ուղղակի
Тифлис. Редакция «Мшак»

Խմբագրատունը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(Բացի կիրակի եւ տօն օրերէն)
Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լիզուով:
Յայտարարութիւններ համար վճարում են
խորանային բաժին 2 կոպեկ:

„ՄՇԱԿ“ ԼՐԱԳԻՐ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆԱԿԱՆ

1881 թ. 1-ին

(ՏԵՍՆԵՐՈՒԴ ՏԱՐԻ)

Կը հրատարակի Նոյն գիրքով և Նոյն պրոպագանդայով ԱՄՆԵՆ ՕՐ (բացի տօն և տօներէն հետեալ օրերէն):

ՊՐՕԳՐԱՄԱՆ. I. Տէրութեան կարգադրութիւններ, II Առաջնորդող յօդուածներ, III Ներքին տեսութիւն, IV Արտաքին տեսութիւն, V Խառն լուրեր, VI Հեռագիրներ, VII Ֆելետոն և Բանասիրական, VIII Յայտարարութիւններ:

ԼՐԱԳՐԻ ԳԻՆԸ, տարեկան 10 ռուբլ. կես տարվան 6 ռ., հինգ ամս. 5 ռ., չորս ամս. 4 ռ., երեք ամս. 3 ռ. երկու ամս. 2 ռ. և մի ամս. 1 ռուբլ.:

Գրվել կարելի է խմբագրութեան մէջ հետեալ հասցեով. Тифлис, редакция «Мшак».

Խմբագիր-հրատարակող ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԲՈՎԱՆԻԱԿՈՒԹԻՒՆ

Հրէաների հալածանքը.— Ներքին տեսութիւն: Նամակ Ղլարից: Ներքին լուրեր: Արտաքին տեսութիւն: Քրդական միութիւն: Նամակ Թիւրքիայից.— Աշակի: Հեռագիրներ: Յայտարարութիւններ: Բանասիրական: Մի առաջարկութիւն:

ՀՐԷԱՆԵՐԻ ՀԱԼԱԾԱՆՔԸ

Վերջին ժամանակների Գերմանիայում յայտնված գրականական նոր ուղղութեան շնորհով, որ պատերազմ էր յայտնում գերմանական հրէաների դէմ, գերմանական ազգի մի մաս սկսեց ճշշ-

ԲԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՄԻ ԱՌԱՋԱԿՈՒԹԻՒՆ

Դիմել ամեն կողմից լավում են զանգառներ, թէ մեր դպրոցները նիւթական կողմից ապահոված չեն, թէ մեր դպրոցները չունեն սեպական տներ—տեղաւորում են վատ և առողջապահական կողմից անյարմար բնակարաններում, թէ դասական առարկաներ չը կան և եղանակներ էլ բոլորովին անյարմար. թէ ուսուցիչներ չը կան և եղանակներ էլ մեծ մասամբ անպատրաստ իրանց կոչմանը և այլն: Այդ տեսակ զանգառները շատ արդարացի են. դրանք բաւականի ծանօտացրել են ընկերացող հասարակութեան ու շատերն յիշատակելով են համարում կրկնել այդ հին ու վաղուց իրանց ծանօթ խորհրդ. Մենք գիտենք, որ դա շատերին յայտնի է, բայց չենք կարող համաձայնել այն կարծիքի հետ թէ այդ տեսակ զանգառները պէտք չեն և թէ դրանք նպատակ չունեն: Շատ անգամ պիտի կրկնել մի և նոյնը մի քանի անգամ, որ ուսուցիչներն դարձնեն պիտի բոլորին յայտնի մի և նոյն ճանապարհները ընդարձակօրէն բացատրել, որ նա արձագանք գտնի նրանց սրտերի մէջ: Շատ անգամ լուռ ևս չայդ ամենը գիտենք, այն ինչ երևում է, որ այդ գիտութիւնը շատ հեռու չէ գտնում փաստի պատահական ու միակողմանի ճանաչողութիւնից, և երևում է, որ մարդ լսել է միայն փաստը առանց

հաշիւ տալու իրան նրա պատճառի ու հետեանքի նշանակութեան ու կարեւորութեան մասին: Մեր կարծիքով ճանաչողութիւնը կարելի է կրկնել մի քանի անգամ, առանց գործին մեղմանալու: Մեր դպրոցների նուազութիւնը և աղքատութիւնը այնքան չօշակելի է և նրանց ներքին և արտաքին լաւ կազմակերպութեան կարեւորութիւնը այնքան մեծ է, որ անկարելի է դրա մասին չը խօսել, մասնաւոր ներկայումս, չը նայելով որ դա բոլորին յայտնի է: Խօսքս մեր օրիորդաց տարրական կրթութեան վրա է: Յիշատակում ենք, որ իրականում մի կողմն օրիորդաց բարձր ու միջին կրթութիւնը, մենք մեր ուսուցիչները դարձնում ենք միմյանի նրանց տարրական կրթութեան վրա, որի վրա սկսել են ուսուցիչները դարձնել այդ վերջին տարիներս: Մեր լրագրական յօդուածներից տեսնում ենք, որ կանանց մէջ կրթութիւնը շատ քիչ է տարածված, դպրոցների ու դրանց մէջ ուսանող օրիորդների թիւը շատ քիչ են և անչափ, չափ կանայի է թէ ինչու այդ վերջին ժամանակներս են սկսել կանանց կրթութեան վրա ուսուցիչները դարձնել—առաջ աղայոց դպրոցական հոգ սերը դրանք են եղել գրեթէ բոլորի ուսուցիչութիւնը և գործերը շատութեան պատճառով ժամանակ չէ կրել ուսուցիչները դարձնելու մասնաւոր վրա, բայց անել օրիորդաց դպրոցներ ու գտնել նրանց յարատւութեան համար միջոցներ: Այժմ, երբ մեր ազգային ծխական դպրոցները առհասարակ, չեմ ասում ապահովված են ու բարեկարգված, այլ գտնեալ ուսուցիչներ են դարձրել իրանց վրա ու համար

ները չեն ամաչում մոլորեցնել ժողովուրդը, այդպէս եղաւ և Գերմանիայում: Գերմանիայում մի քանի հարիւր ստորագրութեամբ մի ուրիշ կազմակերպութեամբ Գերմանիայում որի տակ ստորագրել են ամեն դասակարգի մարդիկ և որ պէտք է ներկայացված լինէր պարլամենտին: Այդ ուղերձը պահանջում էր որ նոր օրէնք հաստատվի գերմանական հրէաների վերաբերութեամբ, այսինքն որ հրէաներին մատչելի լինէին պետական, ուսումնական և զինուորական մի քանի պաշտօններ միայն, իսկ պաշտօններից և պարապմունքներից շատերը, նոյնպէս և հասարակական իրաւունքներից ոմանք հրէաներին անմատչելի լինէին:

Նկարելի էր, որ այդ հրէշաւոր միջնադարեան երեւոյթի դէմ չը բողոքէին Գերմանիայի ճշմարիտ լուսաւորված մարդիկ: Այդ պէս էլ եղաւ:

Բերլինի լրագրներում այս օրերս երեւեցաւ այդ հրէշաւոր ուղղութեան դէմ մի գորեղ բողոք, որ ստորագրված է գերմանական զինուորական ու պետական շրջաններին պատկանող ամենանշանաւոր անուններով: Այդ բողոքի տակ մենք հանդիպում ենք հետեալ ազգանունների ֆորկլենքէկ, Գահէյտ, Մոմգէն, Կերթսով, Բէյմէր, Բիկէրտ, Վիրխով և այլն:

Բերլին գրաւել, հերթը եկել է և մասնաւորապէս օրիորդաց կրթութեանը: Եթէ կրթութեան մասին առհասարակ կարելի է ասել, որ նա միայն սկսվում է մեղմանալ, այն ժամանակ օրիորդաց կրթութեան մասին գրելի է այդ էլ կարելի ասել: Մեր երթակացութիւնը մէկ է—թէ լուսաւորութիւնը մեղմանում է սկսում, թէ ուսանող տղան շատ քիչ բացառութիւն է կազմում իր անկիրթ ընկերակիցների մէջ, աւելի մեծ վստահութեամբ կարելի է այդ վերաբերել և օրիորդաց կրթութեանը:

Գործերի այդ տեսակ դրութիւնը կարող է շատ վատ ազդեցութիւն ունենալ մեր ընտանական ու հասարակական կեանքի վրա և առհասարակ հայոց կեանքի բոլոր սոցիալական կազմութեան վրա: Ինչ է նշանակում սա, միթէ կանանց կրթութեան նշանակութիւնը դեռ լաւ չեն հասկացել: Ձեռք կարծում, որ գործը վրա այդպէս նայել, ամենահասարակ, ամենին յայտնի ու վաղուց արդէն փոստ գաղտնիութիւնը կարող է ցոյց տալ այդ հարցի կանոնաւոր վճռման անհրաժեշտութիւնը: Մենք չենք շատ են խօսել ու գրել կանանց կրթութեան առթիւ: առհասարակ և մասնաւորապէս նրանց բարձր կրթութեան մասին անգամ անցեալ տարվայ վերջերս, այդ ամենը շատ լաւ է, մենք շատ սիրով կը փափագէինք այդ վստի գաղափարի իրագործմանը: Աստուած տայ, որ մեր օրիորդները ստանան և բարձր կրթութիւն: Մենք բոլորովին համոզված ենք, որ նրանք մեծ օգուտ կը բերեն թէ իրանց և թէ հայ հասարակութեանը: Մեզ փոք ինչ անհավանալի է երևում այն հանգամանքը, որ մեր ընտանական կազմակերպութիւնը բաւական չէ, որ նրանք աղքատ են նիւթականապէս և զուրկ փողի ի շատ կանոնաւոր ուսուցիչներից, բայց այնու ամենայնիւ շատերը հոգում են դպրոցների համար թէ բարոյապէս և թէ նիւթականապէս: Նրանք, ինչպէս երևում է, տա-

Ահա բողոքի բովանդակութիւնը:

„Մի խելագար շարժում չանում է այս օրպէսիս զարթեցնել միջնադարեան ցեղական աւերութիւնը և մոլեռանդութիւնը մեր հրէայ համաքաղաքացիների դէմ: Մոռանալով թէ որքան արեւ են հրէաները գերմանական հայրենիքի համար թէ առուտուրի, թէ արդիւնագործութեան, թէ գիտութեան, պրականութեան, արհեստների ու գեղարուեստների մէջ կան մարդիկ որոնք պահանջում են այժմ հրէաների համար բացառական օրէնքներ, կամենում են նրանց սահմանափակել այս կամ այն ասպարէզի մէջ և զրկել նրանց այս կամ այն պաշտօններից և պատուաւոր պարապմունքներից: Մինչև այժմ այդ շարժման կազմակերպողները բաւականաւոր էին նախանձի և աւերութեան սերմեր սերմանելով բայց երկիւղալի է, որ շատ ժամանակ չի անցնի և մեծամասնութիւնը կը սկսի գործադրել կեանքի մէջ նրանց թէօրիւնները: Դեռ ժամանակ է կանգնեցնել այդ խելագար շարժումը, այդ տարափոխիկ ախտը, որ անարգանք է բերում ազգին: Այդ նպատակով մենք գիմում ենք Գերմանիայի քրիստոնեաներին, ամեն դաւանութիւնների բոլոր գերմանացիներին, որոնց սրտին մօտ է ի-

բազործել մարդկային բարձր ի-
դէպները, որոնք յայտնված են ե-
ղել մեր հայրենիքի մեծ իշխան-
ների և մեծ մարդկանց բերանով:
Յարգանք դէպի բոլոր դաւանու-
թիւնները, հաւասար տեղ արե-
զակի ճառագայթների տակ ա-
մեն ազատ մրցութեանը: Ամեն-
քի համար, լինի նա հրէայ թէ
քրիստոնեայ, ամեն պատիւ վայե-
լելու նոյն իրաւունքը և նոյն վար-
ձատրութիւնը արժանաւորու-
թեան համար,—ահա մեր աղա-
ղակը:»

Մենք այդ գեղեցիկ և ճշմա-
րիտ մարդասէր խօսքերին ոչինչ
չունենք մեր կողմից աւելացնե-
լու: Այդ խօսքերը պատիւ են
բերում լուսաւորված ազգի աղ-
նիւ ներկայացուցիչներին:

Կաւելացնենք միայն որ այդ
բոլորը ստորագրված է եղել
Ինքնին գերմանական ինտելիգեն-
ցիային պատկանող եօթանասուն
և չորս ամենանշանաւոր անուն-
ներով:

Գ. Ա.

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ՂԱԼԱՐԻՑ

Նոյեմբերի 11

Որովհետեւ շատ անգամ պատահել է որ մի և
նոյն գիրքը երկու դանաղան անձինք են թարգ-
մանել հայերէն, այնպէս որ մէկի աշխատութիւ-
նը միշտ զուր է անցել, ուստի հարկ համարեցի
յայտնել, որ ես ձեռնարկել եմ արդէն թարգմա-
նել, իմիջև տասնիններորդ դարու: Իսկիրտի
մանկավարժական նամակները, որը, որքան ինձ
յայտնի է, դեռ չը կայ հայերէն թարգմանած:
Գիրքը, զինք թարգմանութեան, մտադիր եմ ա-
ռաջարկել թիֆլիսի հայերէն գրքերի հրատա-
րական ընկերութեանը: Եթե թարգմանութեան համար,
եթէ միայն նա յարմար կը համարէ այդ գիրքը
ի յոյս անել:

Մեծապատիւ թարգման, ինչդեռ բարեհաճէք
ձեռն, Մշակութի մէկ անկիւնում տեղ չորհէք
այդ իմ երկտող նամակս:

սով հետաքրքրում են հասարակութեանը: Այդ
ամենը տարաբաղդաբար գրեթէ առանց բացա-
ռութեան տղայաց կրթութեան է վերաբերում:
Այդպէս ուրեմն և այդտեղ մտածելով է բազ-
մաշատ հայ կինը: Բայց այն ինչ բոլորին
յայտնի է այն իսկութիւնը, թէ կինը այն իրա-
ւունքն ունի, ինչպէս տղամարդը, թէ նրա
կրթութիւնը ինչպէս և տղամարդկան անհրաժեշտ
է, թէ վերջապէս առանց կնոջ կրթութեան ան-
կարելի է մտածել և ընտանիքի վերանորոգու-
թեան և մինչև անգամ տղամարդի կանոնա-
ւոր կրթութեան մասին:

Նոյնք, որոնք նայում են կնոջ վրա, իբրեւ մի
հասարակ անասնի վրա, երևում է, որ լին սի-
րում նրան աւելի լուսաւորված ներկայացնել,
իսկ գիւղական կնոջ կրթութիւնը, այդպիսիների
համար կարող է մինչև անգամ աւելորդ բան հա-
մարվել: Իսկ յիշատի, ինչ հարկաւոր է գիւղական
կնոջ լուսաւորութիւն, մինչդեռ նրա կեանքը
միանգամ որոշված է. դուրս գալ այդ շրջանից—
չը կայ ոչ մի հնար. վարել ուրիշ կեանք—ան-
հնարին է, որովհետեւ դրա համար հարկաւոր են
նրեկական միջոցներ: Այդպէս ուրեմն նա միշտ
պիտի ենթարկվի ճակատագրի ծանր հարուած-
ներին, սովորական միտոսեակ կեանքի եղանա-
կին և ասլիք առանց փոփոխութեան,—այնպէս
ինչպէս ասլիք են իր նախորդները, թողնելով
մի կողմը այն ամեն հնարքները ու միջոցները,
որոնք յատուկ չեն գիւղական աղքատիկ կեան-
քին: Այդ տեսակ դատողութիւնները բոտ երե-
ւոյթին ունեն մի քանի ճշմարիտ կողմեր, բայց
իսկապէս ապացուցանում են այն, ինչ որ ու-

նիւրեմ ընդունել իմ անկեղծ յարգանքաց հա-
ւատարմութիւն:

Թամար Կաճկանեանց

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Որովհետեւ «Մշակի» բաժանորդագրութիւնը
1881 թ.ի համար արդէն սկսվել է, այդ պատճա-
ռով մենք յայտնում ենք, որ մեր թարգմա-
տունը բաց է լինում ամեն օր բացի կի-
րակի օրերից, առաւօտեան 10 ժամից մինչև 2
ժամ և կէս օրից յետոյ 4 ժամից մինչև 6 ժամ:

Մայրաքաղաքի լրագիրները հաղորդում են,
որ եկող տարուց սկսվելու է Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐ-
ԳՈՒՄԻ մի նոր ուսուցաց ամենօրեայ մեծ թերթի
հրատարակութիւն, «Կարգ» վերնագրով (Поря-
док): Այդ լրագիրը թարգմտված կը լինի
«Вестник Европы» ամսագրի թարգմտութեան
անգլաներով: Հետեւ, որոնք գիտաւորութիւն
ունեն, ինչպէս օրինակ արօֆէսոր Մօզեսով,
իրանք իմեն մի նոր լրագիր, հէնց որ իմացան,
որ «Порядок» լրագիրը հանդէս դուրս կը գայ,
թարգմտված լինելով հետո ձեռքերով, թողնելին
իրանց գիտաւորութիւնը և միայն նոր լրագրի
թարգմտութեան հետ:

Ս. Պետերբուրգի «Peters. Herald» գերմանա-
կան լրագիրը լսել է, որ կառավարութիւնը դի-
տաւորութիւն ունի փակել Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ
Խրաւարանական դպրոցը (училище Правовѣде-
нія) և այսուհետեւ իրաւաբաններ պատրաստելու
գործը յանձնել միմիայն համալսարաններին:

Այս ուղրաթ օր բազմիկու է ԹԻՖԼԻՍԻՍԻՍ
առաջին մասնաւոր բժշկարան երկնեկ հիւանդ-
ների համար բժշկական Պօլիկլինիկ կառավա-
րութեամբ: Միւս բժիշկները, որոնք մասնակցելու
են բժշկարանին սրանք են. Նաւասարդեան,
Բուզովսկի, Ուշակով, Շահադիզեանց և Լուչ-
կովի: Չենք կարող ամբողջ սրտից չը ցանկա-
նալ կառավարել աջողութիւն այդ օգտաւէտ հիմ-
նարկութեանը:

Ստացանք ԿԱՐՄԻՑ պ. Բաղդասար Ապաճեան-
ցից 15 թուր յօդուտ Նապոլեոնական սովետա-
յանը: Այդ զուեմարը հաւաքված էր հետեւեալ
պարուններով: Անաթոն Գաղանձեանց 5 թ., Բաղ-
դասար Ապաճեանց 3 թ., Եղիշէ Բաղդասար 3
թ., Գարուիւն Ներսիսեանց 3 թ., Աղաբէկ
Կաղանձեանց 1 թ.: Ընդամենը 15 թուր: Փօստի
ճակագր վճարել է պ. Ապաճեանց:

Մեզ գրում են Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻՑ, որ այդ-
տեղի հայ ուսանողները ստորագրութիւն են
բացել յօդուտ թիւրքաց Հայաստանի սովա-
տանքների, բայց սորանից չուտով դիտաւորու-

ում են հերքել: Միթէ գիւղական օրիորդաց
կրթութիւնը երեւակայութիւն է. միթէ նա յա-
տուկ չէ գիւղական աղքատիկ կեանքին և ան-
հրաժեշտ պայման նրա բարորութեան: Հէնց
միայն այն պատճառաւ, որ գիւղական կեանքը
աղքատ է—գիւղացու կնոջ աւելի է հարկաւոր
կրթութիւն, որ նա կարողանայ սորանով իր աշ-
խատանքը աւելի լիւրջ կերպով արտադրել,
կեանքի միջոցները բարձրացնել, ժամանակի և
աշխատանքի կորուստը կարճել և հետեւապէս բո-
լոր կեանքը բարձրել: Այդ ճշմարտութիւնը ա-
մենին վաղուց արդէն յայտնի է, այնպէս որ
բացատրութեան կարիք չունի: Ով ուզում է, թող
նայի նա Շվեյցարիայի ու Ամերիկայի կրթված
մշակների ու անտեսների վրա: Ի կարկէ, իբրեւ-
քանիչեր երկրի բարորութիւնը կախում ունի և
ուրիշ շատ պատճառներից, բայց չը պիտի մո-
ռանա, որ բնակիչների կրթութիւնը այդ պատ-
ճառների մէջ գրեթէ գլխաւոր դերն է խաղում:
Կրթութիւն աւելով մենք այստեղ հասկանում
ենք ամենից առաջ ոչ թէ որ և ից տեխնիկա-
կան կրթութիւն—այլ և տարրական լաւ կրթու-
թիւն, բոտ որում առանց այդ վերջինի միտք
չունի և մասնագիտական տեխնիկական կրթու-
թիւնը: Ով ճանաչում է ու գիտէ թէ ինչպէս
դժուար է հասկանալ չը զարգացած մարդը ա-
մենահասարակ բանն անգամ, օրինակ վնասիւն-
ցիայի նշանակութիւնը—մի խօսքով ով լաւ գի-
տէ մեր հասարակ գիւղական ժողովրդի ընտա-
նական ու անտեսական կեանքը, նա մանաւանդ
կանանց, որոնք առհասարակ աւելի անզարգացած
են և աւելի նախապաշարված, քան տղամարդիկ

թիւն ունեն տալ մի թատրոնական ներկայա-
ցում մայրենի լեզուով նոյն նպատակով: Գովե-
լի են մայրաքաղաքի մեր հայ ուսանողների ջան-
քերը օգնութիւն հասցնել սովատանջ թիւրքաց
Հայաստանին, որ, ինչպէս երևում է այլ ևս ոչ-
ինչ յոյս չը պետք է դնի եւրօպայի օգնութեան
վրա: Թող մեր ուսանողներին հետեւն ամեն
դասակարգի հայ մարդիկ: Ճշմարիտ հայի առջև
բաց է լայն ասպարէզ մարդասիրական և ազգա-
սիրական այդ գործում:

Յօդուտ Կ. Պօլսի «Միացեալ ընկերութեան»
ստացանք 5 թուր ԱՍՏՐԱԼԱՆԻՑ, պ. Ս. Սեր-
գէեանցից:

Մեզ գրում են Ս. Պետերբուրգից հետեւալը:
Այստեղ նորերում պ. Վ. Կօրշի թարգմտու-
թեամբ լույս է ընծայվել «Ընդհանուր գրականու-
թեան պատմութիւն» IV տետրը: Անա Ռուսաց
վերնագիրը «Всобщая История Литературы
сост. по источникамъ и новѣйшимъ изслѣдо-
ваніямъ при участіи русск. ученыхъ и ли-
тераторовъ, подъ редакціею В. Ө. Корша (Вып.
IV. С.-Петербург, изд. Карла Риккера, Невск.
№ 14, 1880 г.): Պ. Կօրշը իր գեղեցիկ գործը
ձեռնարկել է աջակցութեամբ Ս. Պետերբուրգի
համալսարանի մի քանի արեւելագէտների, որոնց
թիւում է և մեր գիտնական պրօֆէսոր Քերովսէ
Պետկանեան: Վերջինս յօդուածի վերնագիրն է
«Очеркъ Истории древней Армянск. литера-
туры К. П. Патканова. Древнѣйшіе остатки
армянской письменности. Географическія осо-
бенности Арменіи. Ея историческія судьбы.
Церковно—христіанскій характеръ армянской
литературы. Армянская литература до на-
шествія арабовъ.» Մենք պարտական ենք հա-
պարակօրէն մեր համակրութիւնը յայտնել մեր
յարդեղի գիտնականին, որ իր այս նոր երկա-
սիրութեամբ մեծ ծառայութիւն է մատուցա-
նում իր ազգին: այսուհետեւ հայոց գրականու-
թիւնը իր վայելուչ տեղը պիտի բռնի օտար-
ազգի գրականութիւնների շարքում: Յոյս ունենք
որ «Պորճի» թարգմտութիւնը յանձն կառնի
թարգմանել տալ այդ գրվածը հայերէն լեզուով
և կը հրատարակի իր ամսագրի մէջ:

Հուտով ԹԻՖԼԻՍԻՍ հայոց մշտական թատրո-
նական խումբը տալու է Շեկսպիրի «Համլէտ»
ոպերետիւնը: Պալմի թատրոնում Ասում են
որ առաջին ներկայացման համար բոլոր տոմ
օսկները առնված են:

ՄՏԵՐԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԳՐԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

«Голосъ» լրագրի մէջ կարդում ենք
հետեւեալ առաջնորդող յօդուածը:

—Նա կարող է հասկանալ զարդոցի նշանակու-
թիւնը ընտանեկան կեանքի վրա զրա վերաբեր-
մամբ ու կը ցանկայ, որ տան անտեսութիւն ու-
նենալ ոչ միայն առողջ միանունները, այլ և ա-
ռողջ բանականութիւն ու լաւ կրթութիւն: Անոջ
բարձր նշանակութիւնը ընտանիքի մէջ ստիպում
է ցուել ամեն մի զարգացած մարդու նրա ներ-
կայ անմիջապէս գիտութեան վրա և գործում է
ցանկալ կանանց կրթութեան զարգացմանը: Կի-
նը—ընտանիքի մայրն է, ամբողջապէս նրա իւր-
նամակալութեան է յանձնված նոր աճող սերնդի
ճակրդապիրը: մինչև անգամ գիւղական կեան-
քում աղամարդը շատ պատճառներով չէ կարող
նուրբել իրան իր երեխայից դատարարակու-
թեանը—նա աւելի շատ է բացակայ լի-
նում և մի քանի ամիս, իսկ մնացեալ ժամա-
նակները անց է կացնում ընտանիքից հեռու աշ-
խատանքի մէջ: Մենք այնքան չափ ենք ընտե-
րացած կեանքի անտուր երեւոյթներին, որ «մար»
բառը գրեթէ ոչինչ չէ յիշեցնում մեզ այն պար-
տաւորութեանց մասին, որոնք սկիւր կապված
են այդ բառի հետ և այն պարտքի մասին, որն-
որ ընկած է ընտանիքի մօր վրա: Մենք այնքան
ընտելացած ենք տեխնիկ թէ ինչպէս են դա-
տարակրթութիւն երկրագործ աղքատ ընտանիքնե-
նք, որ դժուարեաւ ենք հասկանալ զրա-
տարակրթութիւն բառը: Նախկինը զրա-
տարակրթութիւն բառը այն մտքով, ինչպէս բա-
ցարդում է մեզ մանկավարժութիւնը: Գիւղական
երեխան հէնց որ մօր կանխիկ կարգում է ու ման-
գալ է սովորում թէ չէ, թողնում են նրան բը-
նութեան ու կեանքի պարագաների ազդեցու-

նորերում հեռագիրը մեզ հաղորդեց
պարսկական զօրքերի աջողութեան մասին
քիւրդերի դէմ

էլ քիւրդերի վերջին շարժումն էր, երբ նրանք շտապեցին օգնել թիւրքաց զօրքերին Բայազէդը պաշարելու ժամանակ: Նշանաւոր է այն հանգամանքը, որ այդ անգամ քիւրդերը իրանց բաժանումից յետոյ առաջին անգամ միացան թիւրքերի հետ: Այժմ աւելորդ կը լինէր մեկնել թիւրքաց և պարսից քիւրդերի միասնաբար պատճառները: Կարելի է յիշել միայն, որ պարսից քաջ քիւրդերի միանալը միւս քիւրդերի հետ բաւական երկարացրեց Բայազէդի պաշարումը:

Արդեօք թիւրքահայաստակ Պիտեղի, թե միջպատնի և Մարաշի Տրապիզոնի գլխավորները քիւրդերի յարձակմանը Պարսկաստանի վրա, նրանց միասնաբար պարսից քիւրդերի հետ մի այլ բնաւորութիւն չունին, քան թէ մի արշաւանք կողոպտելու դիտաւորութեամբ: Արդեօք այս ենթադրութիւնը չէ ապացուցանուիմ նրանով, որ քիւրդերը գրաւեցին բոլոր տեղերը Բանահից, Սահիլից և Կաջանից մինչև Սուջբուլաղ, Բուրսա, Խոյ և Մարաղայի շրջականները, որ Սուջբուլաղի նահանգապետը փախաւ 300 ձիաւորներով հետ, իսկ իր տեղը թողեց քիւրդերին կողոպտելու համար:

Քիւրդերի արշաւանքը Պարսկաստանի վրա չէ կարելի պատահական համարել: Բերքին ինչով մեկնեց այդ շարժումը:

Արաւական միութեան գոյութեանը 1878 թուականին ոչ ոք չէր հաւատում: Մինչդեռ այդ միութիւնը եւրոպայի աչքի առջև նրա կամքի հաւատարմութիւնն անուշաւ տուեց Բալկանեան թերակղզու բոլոր գործերին: Այդ միութեան հետ գործ ունեն և կունենան եւրոպական պետութիւնների ներկայացուցիչները: Քանի որ ճանաչված արեւմտական միութիւն կա ինչի չենթադրել, որ կազմուիմ է քիւրդական միութիւն: Սրա մասին եւրոպական մամուլը արդէն անարկել է: Արտասահմանեան լրագրիչները մէջ խօսակցեալ քիւրդերի անբաւականութեան մասին իրանց կառավարութեանից, նետաորականների անբաւականութեան մասին, որոնք իրր թէ ցանկանում են միանալ քիւրդերի հետ, խօսակցեալ հայերի անբաւականութեան մասին և վերջապէս

քիւրդական միութեան կազմակերպումը: Մինչև անգամ այսպիսի անկարգութիւնները մեզ պէտք է հետաքրքրեն: Մեր սահմանների երկարութեամբ, սկսած Վաղարշապէցից, Արտաշիսից մինչև Ջուլֆա հարեան աղբաբնակութեան մեծամասնութիւնը կազմված է զինուորական թիւրքահայաստակ և պարսկահայաստակ զանազան քիւրդ ցեղերից: Պարսկաստանի հարաւարեւմտեան մասը խոյից մինչև Մագու և քիւրդերի գրաւած տեղերից դէպի արեւելք մինչև Կիւմանդաչ բնակեցրած է քիւրդ ցեղերով: Վերջապէս մինչև Բելուջիստանի և Սէյստանի սահմանները պարսկական երկրների զանազան տեղերում բնակվում են քիւրդեր, բախտիւրներ, որոնք մոլուսանդ սիննի մահմետականներ են, ուստի չիս պարսիկների կրօնական անհաշտ թշնամիներ: Շահի իշխանութիւնը թափառական այդ ցեղերի վրա չափազանց թույլ է և այդ հանգամանքը լաւ յայտնի է թիւրքաց կառավարութեանը:

Բ. Կրան միւստերները թէպէտ անպատասա մարդիկ են, բայց այնու ամենայն իրանց գործը այնքան աջողութեամբ են կատարում, որ կարողանում են ընդգրկմարդկեւրոպային: Անկարելի է մերժել թիւրքաց միւստերների ընդունակութիւնները, քանի որ եւրոպական գիւղամատիւն չէ կարողանում նրանց յաղթել: Խոստովանելով, որ թիւրքաց կայսերութիւնը իր այժմեան կազմակերպութեամբ անկարող կը լինի գոյութիւն ունենալ Բալկանեան թերակղզու վրա, գիտեալով, որ այդ երկիրը փայ թէ ուշ ուրիշներին պէտք է մնայ, արդեօք թիւրքիայի գործիչները հարկաւոր չը համարեցին իրանց համար տեղ պատրաստել և փոք-Վաղարշի տիրապետելու համար: Կամենալով յետ քաջվել դէպի այն երկիրները, որտեղից եկել են իրանց նախնիքները, այդ շարժման առաջնորդները չէին կարող չը մտաբերել իրանց պատմական աւանդութիւնը և չը ցանկանալ վերականգնել իրանց նախնի հզօր տիրապետութիւնը: Փոքր-Վաղարշից մինչև Ա. Տովը, Հեղեմատանը և Կաջարը: Այդ միտքը իրագործելու համար բաւական էր միջոց առնել քիւրդերին յարձակվել Պարսկաստանի վրա, որ տուրանական և իրանական տարրերի

մէջ պատերազմ ծագէր: Շիս կրօնի Պարսկաստանը սիննի ժողովուրդների մէջ տեղն է գտնվում և ի հարկէ հեշտութեամբ կը կանգնի աւելի ուշեղ և լաւ պատրաստված թշնամուց: Եթէ սիննիների շարժումը աջողութիւն ունեցաւ, նրանց կրօնակիցները գլուխ կը բարձրացնեն Պարսկաստանի միւս կողմից ու այս դէպքում ո՞ր գիտէ ինչ հեռանք կունենայ քիւրդական շարժումը:

ՆԱՄԱԿ ԹԻՒՐԻՍՏԻՑԻՑ

Վաղարշապետ, 7 նոյեմբերի

Ամուսն 4-ին իկդի էի, ուր աչքի էին ընկնում մի բազմութիւն հազար տան չափ. այդ ողորմութիւնը Վասայ չըջականերին են, որոնք այլ ևս հնար չունենալով մի կտոր հաց հայթաթել մեռնելից ապտուտել իրանց ընտանեաց կեանքը, որ առաջ չցվել են Սուրմալի, ապաւնելով հայ գիւղացիների օգնութեան: Զարմանալի է կարող հիւպատոս Սեբեթ-Միլլէրի ընթացքը. նրանք որոնք ուրանում են Հայաստանում եղած սովի գոյութիւնը, հրաւիրում են Սուրմալիի գաւառականատես լինելու հայ սովատանջների թշուառութեանը: Ես հրաժարուիմ եմ դրանց աղէտները նկարագրել, դրանք նկարագրելու աստիճանից դուրս են եկել: Հետաքրքրելի էր տեսնել իկդիցի մեծահարուստ պ. Թովմասեան Սահեթեանի քահանային, որի համար «Մալի» 52 համարում հրատարակված էր, իբր թէ Վասայ սովածներին 1000 ր. է խառնացել. խնկութեան գալով, տեղ բարան և ոչ անգամ երազել է դառնան մի բան: Իկդիցից թող ուրախ լինեն որ այդպիսի անձինքները գտնվում են իրանց հասարակական գործերի նկատմամբ: Զինչալ քահանայն Երվանդակետի և Կապուտան բերդի հնուկեանը սրտաւաջ քարերը բանդելով իկդիում իր համար ջրաղաց է շինել: Իկդիցի երկուսուսուսարանները բաւականի բարեկարգ դրութեան մէջ են. վարձպետները դատական պարագայունքները դատ, պարտատուներ են մարդասիրական գործերին նպատուելու մասը ներկայացուցին: Ես, Կապուտան պ. Ն. Կեղեցական գրաւել է բոլոր ազգայնականութեան յարգանք համակրութիւնը: Պ. գաւառապետը այցելեց ուսումնարաններին և խորհուրդներ:

Այսպիսի միջոցառման տեսլականներ չեն եղել թողած անցկացայ սահմանը, իբրեւ միջակը այստեղ բոլորովին փոխվելին, կարծես Մարաշի հաւաքային ստորոտը անդալաղ ցնցվում է ամեն որ, ամեն տեղ յարձակմանը, ամեն տեղ բռնութիւնը: Հոկտեմբերի 22-ին Նաւիկի խալիֆայ չէին հայտարարել, գիւնդի ծաղայի և սեպկիցի ցեղերի գլխավորներին ժողովում է, նրանց հաղորդելու համար Շէյխ-Իսապուլադի հրաւերը: Բոլոր ցեղապետները մերժում են Պարսկաստանի սրբաւանքին մասնակցել, ի նկատի առնելով հայոց շարժումը, բայց և այնպէս այդ ժողովում միտում են հայոց գիւղերի վրա յարձակութիւններ անել: Հոկտեմբերի 21-ին մի քրդական հրուսակ գլխավոր յարձակվում է հայաբնակ Ամուս գիւղի վրա. գիւղացիք, թէ կանայք և թէ աղամայակի ամբողջ գիւղը կռւում են հրացանների և սրերի դէմ բանով, բռնով և այլ եղանակներով: Գործիչներով և կատարելապէս պաշտպանում են գիւղը յափշտակողներից: Եւ նայած որ Ամաս

գիւղը գտնվում է Թուրք-Քալէից 7 վերստ հեռավորութեան վրա, ուր նստում է փաշան, թիւրքերը ոչ մի օգնութիւն չեն տալիս գիւղացից: Կառավարութիւնը փոխանակ այսպիսի անկարգութեան առաջն առնելու, գրգռում է քրդերի կրօնամարտիչները: Եւ այդպէս Բայազէդի մութեամբից արթնանական հարկը ժողովելու և երկիրը պաշտպանելու պատրաստվող չըջապաւում է դաւաճներ, բայց նորա ճանապարհորդութեան բուն նշանակութիւնը քրդերին միաւորել և զորացնել է:

Շատ ողորմելի է Մուսուլիցի վիճակը: Այս ամառ Մակայ խանութեան հարստակ քրդեր ամբողջ գիւղի ոչխար և աւաւը քել տարել էին, թիւրք կառավարութիւնը ոչինչ պաշտպանութիւն ցոյց չը տուց նաև սահմանակից տէրութեան աւազակների դէմ: հայտարարել քրդերը տեսնելով որ իրանց հարեան հայերի գոյքը օտարները յափշտակեցին, յաղթեցին պարսկահայաստակ քրդերին և այդ անտէր աւաւը իրանց սեպհակաութիւն շինեցին: Այստեղ ով որ ուժ ունի, իրաւունքը նրան է:

Մագուի

ՄՇԵՆԻ ԼԵՈՒՍԻՐՆԵՐ

ՄԻՋԱԶԳԱՍԻՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵՆԻՑ

Ս. ՊԵՏԵՐՈՒԹԻ, 14 նոյեմբերի: Երէկ ճանապարհների հաղորդակցութեան մի նիստը ուղեւորվեցաւ լիվադիա: Ըստ լուրերի-Միլլէրի Պետերբուրգի մէջ սպասում են նոյեմբերի 22-ին: Կեսպան Նովիկով հասաւ Ուղեստ նոյեմբերի 11-ին, իսկ 14 կուղեւորվի Կ. Պոլիս:

Կ. ՊՈԼԻՍ, 13 նոյեմբերի: Հաստի տեղեկացրեց շուտից, որ հրաժարվում է հայկաթօլիկների պատրիարքի պաշտօնից: Իրեւի նրան կը փոխարինէ Աղաբեկ:

ՎԻԵՆԱ, 14 նոյեմբերի: „Polit. Correspondent“ լրագիրը հաղորդում է, որ Կուլցինիօի չեռնօթոցներին յանձնելու գործը սկսված է: Պօպօվը նշանակված է Կուլցինիօի նահանգապետ:

ՍԹԵՐԵ, 14 նոյեմբերի: Կուսակցութեան միւստերութիւնը հրաժարական տուեց:

Ս. ՊԵՏԵՐՈՒԹԻ, 15 նոյեմբերի: Պաշտօնապէս հաղորդված է, որ Կազանի նահանգապետ Ալարեստին արձակված է պաշտօնից իր խնդրի համաձայն:

ԳՈՒԲԵՐՆԻ, 14 նոյեմբերի: Պարնելի և նրա ընկերների գաւոր նշանակված է դեկտեմբերի 16-ին:

Ս. ՊԵՏԵՐՈՒԹԻ, 16 նոյեմբերի: Երէկ միւստեր Աբաղա ընդունեց իրան յանձնված բաժնի մէջ ծառայողներին: Մինիստրը վերապէս ուսաց ֆինանսների փառ դրութիւնը և յոյս յայտնեց այդ դժուարութիւնների առաջն առնել:

ՅԵՏԻՆԵ, 15 նոյեմբերի: Կուլցինիօի գրաւելը սկսվեց երէկ կէս օրին և երկուսուսուս զեց ժամին թէ քաղաքի և թէ շրջափայ քրդերի գրաւելը վերջացաւ:

ԽՈՒՄԵՐԻ-ՀԻՄԱՐԱԿՈՂ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

կար սպանել չէ հարկաւոր: Գիտեմք, որ կեանքի բոլոր երեւոյթները մէկը միւսի հետ տիրաւորված են, և այդ պատճառով յոյս ունենք, որ կարելի է միջոցներ գտնել կեանքը բարեկարգելու, նախ և առաջ աղբիւրով մի կողմի վրա այն յոսով, որ ապտուղից նրա բարեբար աղբիւրութիւնը կը տարածվի և կեանքի միւս կողմի վրա: Մենք այդ միջոցը գտնում ենք օրիորդաց դպրոցների մէջ—կանանց կրթութեան մէջ զիւղեցում: Գալոցը ինքը կախումն ունի կեանքի շատ պայմաններից, բայց մի և նոյն ժամանակ նա փոխադրեալաբար աղբիւր է և այդ վերջիններին վրա. ընդհանուր աղբաւորութեան ու կուպիտալիստութեան նախապաշարմունքների մէջ դպրոցը դժուար կարող է հիմք դնել: Բայց միայն թողէք նա զարգանայ և այն ժամանակ նրա թիւական բաւականութեան ու տարիներով արմատացած կոպիտ սովորութեանց փոխկեանքուն մեծ ծառայութիւն արած կը լինի նա:

Օրիորդական դպրոցի բարձր նշանակութեան վրա այդքան խօսելով, շատերը մեզ կարող են անաւախաւոր համարել սկզբից մինչև վերջը: Այդ դպրոցը կարող է պատրաստել խելօք կին-անտեսներ և լաւ դաստիարակներ. որ դպրոցը կարող է ճանաչացնել կնո

НА 1881 ГОДЪ, НА СЛѢДУЮЩИХЪ УСЛОВІЯХЪ:

5-6 (5)

5-5

3-2

Типографія Главн. Управ. Намѣстн. Кавказск.